

Medeniyetler Çatışması ve İsrail-Filistin Savaşı

Habib AYDIN¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İ.İ.B. Fakültesi, pamukkale_9@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7774-8725

Öz: Hamas ve İsrail arasında, 7 Ekim 2023 tarihinde başlayan çatışmalar, İsrail-Filistin sorununun ötesine geçip küresel düzeyde tartışmalar başlatmıştır. Samuel Philips Huntington'ın geliştirmiş olduğu "Medeniyetler Çatışması" kuramı, İsrail-Filistin sorununun aynı zamanda farklı medeniyetler arasında bir problem olduğu tartışmasını gündeme getirmiştir. Huntington yazılarında sıkça Batı'nın küresel hegemonik propagandasını yapmaktan uzak kalmamış, medeniyetler arasında çatışmaların şiddetleneyeceği uyarısında bulunmuştur. Budizm, Hinduizm, Konfüçyanizm ve İslam gibi dinlere karşı oryantalist (şarkiyatçı) eleştiriler yöneltmiştir. Huntington'a göre Batı dünyası kendi medeni değerlerini empoze edemediği diğer medeniyetlerin meydan okumasıyla karşı karşıyadır. Ekonomik ve siyasi nedenlerden ziyade kültürel farklılıklardan dolayı medeniyetler arasında savaşlar ortaya çıkacaktır. Medeniyetler arası çatışma kuramı uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi disiplinlerinde büyük yankılar uyandırmıştır. Çalışmanın amacı, Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" kuramı bağlamında İsrail ve Filistin savaşını analiz etmektir. Bu çalışma, İsrail-Filistin sorununun medeniyetler arasında bir cepheleşme olduğu iddiasına dayanmaktadır. Bu çalışma kapsamında konu ile ilgili kitap, kitap bölümü, makale, bildiri ve gazete haberleri incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi olarak karşılaştırmalı analiz kapsamında vaka analizi yapılmıştır. Örnek olay olarak İsrail-Filistin sorunun tarihsel gelişimi seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Samuel Philips Huntington, Medeniyetler Çatışması, İsrail-Filistin Sorunu

Jel Kodları: H70, Z12, Z19

The Clash Of Civilizations And The Israel-Palestine War

Abstract: The clashes between Hamas and Israel, which began on October 7, 2023, have gone beyond the Israeli-Palestinian issue and have sparked global discussions. The "Clash of Civilizations" theory developed by Samuel Philips Huntington has brought to the agenda the discussion that the Israeli-Palestinian issue is also a problem between different civilizations. Huntington has frequently made global hegemonic propaganda of the West in his writings and warned that conflicts between civilizations will intensify. He has directed orientalist criticisms against religions such as Buddhism, Hinduism, Confucianism and Islam. According to Huntington, the Western world is faced with the challenge of other civilizations on which it cannot impose its own civilized values. Wars between civilizations will arise due to cultural differences rather than economic and political reasons. The theory of conflict between civilizations has had great repercussions in the disciplines of international relations and political science. The aim of the study is to analyze the Israeli-Palestinian war in the context of Huntington's "Clash of Civilizations" theory. This study is based on the claim that the Israeli-Palestinian issue is a confrontation between civilizations. Within the scope of this study, books, book chapters, articles, reports and newspaper reports on the subject were examined. In the study, a case analysis was conducted within the scope of comparative analysis as a qualitative research method. The historical development of the Israeli-Palestinian conflict was chosen as a case study.

Atıf: Aydın H. (2025). Medeniyetler Çatışması ve İsrail-Filistin Savaşı, *Politik Ekonomik Kuram*, 9(3), 988-1004. <https://doi.org/10.30586/pek.1594495>

Geliş Tarihi: 01.12.2024
Kabul Tarihi: 08.04.2025

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: Samuel Philips Huntington, Clash of Civilizations, Israel-Palestine Problem

Jel Codes: H70, Z12, Z19

1. Giriş

Ortadoğu, birden çok dini inanca ev sahipliği yapan dünyanın en eski medeniyetlerinin sosyolojik, kültürel, ekonomik ve siyasi izler bıraktığı sayılı coğrafyalardan bir tanesidir. Bu coğrafyada semavi dinler olarak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'a ait kutsal mabetlerin bulunması nedeniyle bir arada yaşama inancı farklı zamanlarda ve farklı nedenlerden dolayı medeniyetler arası çatışmaları kaçınılmaz kılmıştır. Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammedin peygamberlik görevleri nedeniyle yaydıkları kutsal kitaplar farklı ülkelerde birden çok millet tarafından özümsemiş, siyasi, ekonomik, sosyolojik ve kültürel yaşam ile iç içe girmiştir. Yahudilik genel olarak biyolojik genlerin kuşaklar arası aktarımı yoluyla yayılma ya da çoğalma politikası güderken; Hristiyanlık ve İslam dinlerinin yayılma sahası daha geniş olup diğer toplumların dine davet edilmesinde pek de katı kriterler getirilmemiştir. Her üç dini inanç da küresel hegemonya amacı gütmekte ve kendi inancını mutlak ve meşru olarak kabul etmektedir. Bu bakımdan dini inanç geleneksel devlet teorileri bağlamında incelendiğinde, Hristiyanlık Ortaçağ sonrası Skolastik felsefeden sıyrılmış seküler rasyonel bir hareketle ulus-devlet teorisini daha çok sahiplenir olmuştur. Yahudilik ve İslam dini sekülerleşme hareketlerinden uzak durmakla beraber din, siyaset ve devlet kavramları iç içe girmiş bir tür dini rejim olarak kendilerini devam ettirmişlerdir. Bu çalışma dinler arası süregelen savaşların medeniyetler arası çatışmanın bir çeşidi olduğu iddiasını incelemektedir. Nitekim 2023 yılı Ekim ayında patlak veren çatışmalar ülke sınırlarını aşmıştır. İsrail, Hamas, Hizbullah, İran ve Yemen'in dâhil olmasıyla "Medeniyetler Çatışması" kuramı tartışılmaya başlanmıştır (Jung, 2004; Rothstein, 2011; Schultz, 2012).

Hamas-İsrail çatışmasının medeniyetler arası bir cepheleşmeye neden olacağı hipotezi kapsamında aşağıdaki hususlar içerik analizi çerçevesinde sınırlandırılmıştır:

- Samuel P. Huntington Medeniyetler Çatışması kitabında çatışmaların Katolik, Konfüçyanizm, Japon, İslam, Hindu, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika medeniyetleri arasında cerayan edeceğini belirttiyse de bu çalışmada İsrail'in Hamas, Hizbullah, İran, Yemen ile yaşadığı çatışmalar ele alınacaktır.
- Çalışma 2023 yılı sonrası siyasi ve askeri çatışmalar ile sınırlandırılmıştır.
- Kutsal mabetlerin bulunduğu Ortadoğu coğrafyası jeo-stratejik, jeo-politik ve hatta jeo-teolojik sayılabilecek dinamizmleri barındırmaktadır. Çalışmada bu kavramlar bağlamında çatışma nedenleri üzerinde durulacaktır.
- Çalışmada hükümetlerin, siyasi partilerin ve grupların politikaları incelenmiş, petrol gibi ekonomik araçlar kapsam dışı bırakılmıştır.

Huntington tarafından kaleme alınan *Medeniyetler Çatışması* Kuramı, 1993 yılında "Foreign Affairs" adlı dergide yayınlanarak sosyal bilimlerin gündemine giren uluslararası ilişkiler alanındaki bir siyasi bir teoridir (Huntington, 1993). Huntington, tarihte süregelen anlaşmazlıkların, çatışmaların ekonomik, siyasi nedenlerden kaynaklandığını belirtmiş, 21. yüzyılda çatışmaların medeniyetler arası farklılıklardan zuhur edeceği iddiasını ileri sürmüştür. Yazarın bazı çalışmaları arasında: *Benzersiz Ama Küresel Olmayan Batı* (Huntington, 1996), *Yalnız Süper Güç* (Huntington, 1999), *Daha Fazla Ülke Demokratikleşecek mi?* (Huntington, 1984), *Medeniyetler Değilse Ne? Soğuk Savaş Sonrası Dünyanın Paradigmaları* (Huntington, 1993), *Değişmek için Değişim* (Huntington, 1971), *Sanayi Sonrası Politika: Ne Kadar İyi niyetli Olacak?* (Huntington, 1974), *Geleneksel Monarşilerin Siyasi Modernizasyonu* (Huntington, 1966), *Ülkeler Nasıl Demokratikleşiyor?* (Huntington, 1991), *Amerikan İdealleri, Amerikan Kurumlarına Karşı* (Huntington, 1982), *Siyasi Gelişme ve Siyasi Çürüme* (Huntington, 1965), *Bir İdeoloji Olarak Muhafazakârlık* (Huntington, 1957), *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* (Huntington, 2005) bulunmaktadır. Huntington Batı eksenli dünya düzeni tasavvurunu eserlerinde sıkça yenilemiş, liberal ideoloji karşısında öteki ideolojilere "suçlu" elbisesi

giydirmeye çalışmıştır. Batı medeniyeti olarak tanımlanan Amerika ve Avrupa kıtası karşısında yer edinen öteki medeniyetlerin asimile olmamalarının büyük meydan okumalara neden olacağını iddia etmiştir. Huntington haricinde *Francis Fukuyama, Max Weber, Emile Durkheim, Arnold Joseph Toynbee, Rushton Coulborn, Oswald Spengler, Alfred Weber, Carroll Quigley, Pitirim Sorokin, Fernand Braudel, Alfred Louis Kroeber, Shmuel Noah Eisenstadt, Philip Bagby, Immanuel Wallerstein, Christopher Dawson*, gibi yazarlar medeniyetler arasındaki ilişkileri kuramlaştırmaya veya doktrinleştirmeye çalışan yazarlardan bazılarıdır (Yamaç, 2021: 33). Çatışma kuramı, 1992 yılında Bradley Konferansı'nda açıklanmış, "*Değişen Güvenlik Çevresi ve Amerikan Ulusal Çıkarları*" başlıklı projede bildiri olarak sunulmuştur. 1993 yılında *Foreign Affairs* dergisinde yayınlandıktan sonra büyük tartışmalar yaratmıştır (Silinir, 2016, s. 56).

2. Kardeş Olan İsmail Ve İshak'ın Çocukları Arasında Bir Çatışma Mı?

Araplar ve Yahudilerin geçmişte akraba oldukları öne sürülmüş, Abraham'ın oğulları İsmail'den (Yişmael) gelen Araplar ile Yithak'tan (İshak) gelen Yahudiler olduğu üzerine birçok araştırma yapılmıştır (Şalom, 2020). Tevratta eski adıyla Avram'ın Saray adlı kadından çocuğu olmadığı için cariyesi Hacer ile çocuk yapması telkininde bulunuldu. Melekler Hacer'e seslenerek hamile olduğunu, doğacak oğluna İsmail adı konulacağını belirttiler (Yar.16: 1, Yar.16: 2, Yar.16: 11). Kutsal kitapta İbrahim peygamberin tanrıdan İsmail'i mirasçısı kabul etmesi talebine karşın, İshak adında bir oğlu olacağı ve mirasçısının bu kişi olması gerektiği antlaşmanın onunla devam edeceği konu edilir (Yar.17: 18- Yar.17: 19). Kur-an'ı Kerim'de: Biz Kâbe'yi, insanlar için toplanıp sevap kazanma yeri ve emniyetli bir mekân kıldık. Öyleyse siz de İbrâhim'in makâmını namazgâh edinin. Zâten İbrâhim'le İsmâil'e de: "*Tavafedenler, ibâdet kastıyla orada kalanlar, rûkû ve secde edenler için evimi tertemiz tutun!*" diye emretmiştik (Bakara 1:125). Şeklinde konu edinen hadiseler Yahudiler'in İshak peygamberi; Arapların ise İsmail peygamberi önder ya da "ata" olarak kabul edip takip etmeleri olarak iki farklı geleneğin temellerini ortaya koymaktadır. Arap ve Yahudi toplumlarını günümüzde karşı karşıya getiren Filistin toprakları, üç semavi dinin üzerinde hak iddia ettiği eşsiz bir coğrafya olma özelliğine sahiptir. İslam dinindeki ilk kabe ve Miraç'ın gerçekleştiği Mescid-i Aksa Camii Kudüs'te bulunmaktadır. Ağlama Duvarı, İsa'nın doğduğu Doğuş Kilisesi, El Halil Camii içindeki Peygamberler Kabristanı gibi dini yerler çatışmaya neden olabilmektedir. Kudüs asırlarca din merkezli savaşların konusu olmuştur (Ayhan, 2016).

Huntington, Haçlı Seferleri ve Siyonizm gibi tarihsel gerçekleri inkar edip, İslam'ın "*cihat*" adı altında yayılcı olduğu yanlısını yinelemiştir (Tuastad, 2003; Yamaç, 2021, s.38). Edward Said (1998), Huntington'ın özellikle İslam'a karşı düşmanca bir yaklaşım içinde olduğunu belirtmiştir. Çatışma kuramı, Amerikan dış politikasında savaşı sürdürülebilir bir çizgide tutmak için yazılmış bir metin olarak görmüştür. Kuram, çok genelleşici olduğu için İslam dünyasının Batı için potansiyel tehdit olduğu önyargısına saplanmış durumdadır. İslam dünyasının kendi içindeki zenginliğini ve farklılığını göz ardı eden çatışmacı anlayış, İslamı tek bir merkeze indirgeyerek hedef göstermektedir. Kuram, medeniyetler arasında uzlaşmayı konuşmak yerine kışkırtmayı tercih etmektedir. Batılı değerlerin bir tür misyonerliğini üstlenen Huntington, Batılı olmayan Asya, Afrika kıtalarındaki medeniyetleri derinlemesine analiz etme görevini yürütmüştür. Batılı değerlerin Hinduizm, Budizm, Konfüçyanizm ve İslam'a enjekte edilmesini sıklıkla vurgulamış; aksi takdirde sekülerleşen Hristiyanlığın büyük meydan okumalarla yüzleşeceği ve mağlup olacağını ileri sürmüştür (Yamaç, 2021). Halliday (2007), Huntington'ın kültürler arası etkileşimi görmezden geldiğini, İslam, Hristiyanlık ve Musevilik arasında ortak bir geçmişin var olduğunun altını çizmektedir. Çatışma kuramı, Sovyetlerin dağılması sonrası Amerika için yeni düşmanlar yaratma ve politika geliştirmek için yazılmış bir plandır. 1989 yılında Sovyet Rusya'nın parçalanması Komünizm ideolojisi yerine İslam'ın düşman ilan edilmesine neden olmuş, *Medeniyetler Çatışması* kuramı, Batı ile Müslümanlar arasında ortaya çıkacak cepheleşmeyi tanımlamak için kullanılmıştır (Aktaş, 2014).

Çatışmanın zihinsel altyapısında İslam korkusu olarak tanımlanan İslamofobi, Yunan mitolojisinde korku tanrısı “*phobos*” kelimesinden “*phobia*” türetilerek literatürde yerini almıştır (Aktaş, 2014, s. 35). İslamofobi tarihsel olarak İslam ve Hristiyanlığın mücadelesi olarak görülmektedir. Tarihsel gelişmeler olarak Endülüs Emevi Devleti, Haçlı Seferleri, Osmanlı Devleti gibi yapıların varlığı İslamofobinin zihinsel altyapısını besleyen olgulardır. Yakın dönemde ise İran Devrimi, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği)’nin yıkılması ve 11 Eylül Saldırıları olarak sayılabilir (Devran ve Tanır 2019, s. 4-6). 11 Eylül Saldırılarını, Amerikan medyası daha çok Huntington’ın kuramı üzerinden değerlendirmiştir (Abrahamian, 2003). İslam medeniyeti, Avrupalının gözünde demokrasi ve özgürlük karşısı bir düzenin amansız tasarımcısı olarak görülmektedir. Seküler batılı toplum imajına karşın muhafazakâr ve müdeteyyin müslüman yaşamı farklı görülmektedir (Bayraklı ve Güngörmez 2018, s. 123). Fox (2003), İslami grupların kendi aralarında çatıştığını bu nedenle İslam dünyasını mutlak bir cephe olarak tasvir etmenin yanlış olduğunu belirtmektedir. Şii, Vahhabi ve Sünni mezheplerin kendi aralarındaki ihtilaflar örnek verilebilir.

Huntington Batı yanlısı “*Medeniyetler Çatışması*” kuramını temellendirmek için 11 Eylül Saldırılarını bir laboratuvar olarak görmüştür (Özer, 2009). Düşünür, Afganistan’dan Irak’a, Filistin’den İran’a yayılan çatışmaların artık siyasi içeriğinden çok medeniyetsel boyutu olduğu fikri üzerinde yoğunca durmaktadır. Olayları farklı bloklar arasında açılmış “*medeniyetler çatışması*” olarak görmektedir. Bu yaklaşıma paralel olarak Amerika başkanı George W. Bush, 11 Eylül sonrasında El Kaide, Taliban, İslami Cihat, Hizbullah’ı terörist gruplar; Afganistan ve Irak başta olmak üzere İran, Suriye, Libya, Sudan, Somali gibi İslami rengi ve vurgusu baskın olan ülkeleri de terör destekçisi olarak göstermiştir. Batıda sağ popülist liderler, Huntington’ın bu ötekileştirici söylemi nedeniyle ılımlı veya radikal fark etmeksizin Müslümanlara karşı önyargılı bakmalarına neden olmuştur (Özer, 2009, s. 192; Haynes, 2019). Medeniyetler Çatışması Tezi, İslam’ın ötekileştirilmesiyle birlikte Batı’nın düşman tasavvuruna hizmet etmiştir (Özer, 2009, s. 195). Çatışma tezi, kültürler arası etkileşimi yok saymakta yapay cepheler oluşturmaya çalışmaktadır (Rajendram, 2002). Çağlar boyunca Batı dünyasının İslam Medeniyetinden öğrendiği astroloji, felsefe gibi bilimler olmuştur (Rizvi, 2011). İslamofobik temalı yayınlar Batı medyasında sıkça işlenmekte, Medeniyetler Çatışması tezi 11 Eylül İkiz Kule Saldırıları ile kalibre edilmektedir. Nicel olarak artan İslami nüfus karşısında doğum oranlarının giderek düştüğü Hristiyan dünyası derin kaygılar taşımaktadır (Yardım & Karakoyunlu, 2021). Robert L. Bartley gibi yazarlar küresel anlamda ekonomik gruplaşmaları bir çatışma ya da tehdit görmekten ziyade insanlık için bir ilerleme olarak değerlendirirler (O’hagan, 1995).

Huntington, kendince yeni paradigma yaratmaya kalkışmakta soğuk savaş sonrası sistemi tanımlamaya çalışmaktadır (Silinir, 2016). Soğuk Savaş sonrası Batı için muhtemel düşman arayışı içinde olan Huntington çatışma kuramı üzerinde yoğunlaşmıştır (McKinnon, 1997). Onu diğer oryantalist yazarlardan farklı kılan ayrıntı, Doğu’nun artık Batı’yı tehdit ettiğini sıkça ifade etmesidir. Ona göre kültürel bağlamda Batı merkezli dünya tasavvuru Asya, Hint, İslam medeniyetlerini asimile edememekle beraber, asimile olma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Silinir, 2016: 60). Çatışma kuramında belli başlı dört fay hattı tanımı tartışılmaktadır. Birinci fay hattı, eski Habsburg ve Osmanlı İmparatorlukları arasındaki tarihi sınırlara da uygun düşmektedir. Fayın doğusu Müslüman ve Ortodoks; kuzeyi ise Protestan ve Katoliktir. Bu fay arası çatışmanın, Batı ve İslam arasında 13 asır süreyle devam ettiğini ileri sürmektedir. İkinci Fay Hattı, Kafkasya-Sibirya çizgisidir. Üçüncü sırada Müslüman-Hindu gerilimi ve Çin’in Tibet halkına yaptığı yıldırma politikalarıdır. Son olarak Japon-Amerikan hattıdır (Üregen, 2011, s. 49). Konfüçyen ve İslami toplumlar üçüncü faya uygun şekilde Batı’ya karşı durmak için ittifak etmişlerdir. Silahlanma bağlamına yapılan antlaşmalar buna örnektir (Üregen, 2011, s. 52).

Huntington’ın kuramına karşı çıkan Alqaisiyaa ve Perugini (2024), Filistin sorununu, çatışma kuramı yerine daha çok Edward Said’in Oryantalizm eserine dayandırarak, İsrail’in yayılmacı hedefleri için süregelen olaylar olarak değerlendirmektedir. Said, Doğu

ile ilgili yaptığı araştırmalarında Filistin Sorununun Batılı yazarlar tarafından hak arama mücadelesi olmaktan çok şiddet ve terör kelimeleri ile biçimlenen “ötekileştirici” bir dil olduğu sonucuna varmıştır (Aytaş, 2025). Said’e göre çatışma kuramı “biz” ve “onlar” ayrımı yapan oryantalist bir dil olmaktan uzak değildir (Singh, 2006; Egner, 2011). Huntington’ın İslam dünyasına yaklaşımı bu savı doğrulamaktadır. Çınar (2024) da 7 Ekim 2023 saldırılarının bir dönüm noktası olduğu algısının oryantalist bir söylem olduğunu ileri sürmektedir. Nir ve Wainwright (2018), İsrail-Filistin sorununun marksist bir analize ihtiyacı olduğunu ve her iki toplumun sermaye ve sınıf ilişkilerinin analiz edilmesi ihtiyacı olduğunu ileri sürmektedirler. Canlı (2025), Yahudi Sorununun marksist analizinin ekonomi-politik yönü üzerinde durmakta, Marksın Yahudi sermayesinin yayılma hedeflerini incelemektedir. Bahdi ve Kassis (2016), sorunun bir sömürgeleştirme süreci olduğunu, her alanda İsrail’in Filistin topraklarını sömürgeleştirmeye çalıştığını ifade etmişlerdir. Tekin (2025), İsrail-Filistin sorununun gerçekte Siyonist amaçlara hizmet eden bir politika olduğunu belirtmektedir. Çetin ve Özcan (2025), Amerikan Başkanı Donald Trump’ın ilk döneminde İbrahim Anlaşmalarının (Abraham Accords) İsrail ile Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn arasında imzalanmasını çatışmadan çok uzlaştırma siyaseti olarak yorumlamışlardır. Bu noktada Huntington İsrail-Filistin sorununa daha çok olumsuz yaklaşırken arabulucu faaliyetleri gözardı etmektedir. Uluslararası ilişkileri açıklayan en eski teorilerden olan realizm, iki ülke arasındaki dengenin ekonomik rekabete dayalı olduğunu ve bundan dolayı bir ülkenin diğerine karşı üstün olma arayışına girdiğini belirtmiştir. Ülkeler ahlaki davranmadığı gibi bencil çıkarlar üzerinden politika üretirler (Düzgün, 2020). Hamas ile mücadele ettiğini deklare eden İsrail gerçekte soykırım işlemektedir. Realizm teorisine göre gücünü maksimize eden ülke dolayısıyla hegemonik üstünlüğe erişecek ve caydırıcı olacaktır (Miller, 2010). Kennet Waltz’a göre devlet, uluslararası ilişkilerin temel aktörüdür. Filistin sorununda realizmin güçlü devleti kutsaması hukuki olmayan durumları maskeleymiştir. Gazze’deki insani kriz gözardı edilmektedir (Shuja, 2024).

İleri sürülen Medeniyetler Çatışması kuramı bağlamında İsrail ve Filistin’in siyasi tarihi önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda yenilgiyle çıkması, emperyalist Batılı güçlerin Arap Ortadoğu’su üzerinde işgal ve denetimine neden olmuştur. Osmanlı sonrası bölgelere yerleşen İngiliz ve Fransız güçleri bölgede etkin olmaya başlamışlardır. Sonuç olarak Filistin topraklarının büyük bir bölümü İngilizlerin himayesine bırakılmıştır. Filistinlilerin I. Dünya Savaşı sonrası bağımsızlık beklentileri, İngiltere’nin Manda yönetimi oluşturması ve Filistin Yüksek Komiseri olarak Musevi asıllı Herbert Samuel’i atamasıyla sonuçlanmıştır. Yahudiler, 2 Kasım 1917’de Balfour Deklarasyonu ile ulusal yurtlarını kurmak için Filistin topraklarına göç etmeye başlamışlardır. Samuel’in atanması Müslümanlar arasında hoşnutsuzluğa, Yahudiler arasında sevinç gösterilerine neden olmuştur (Ayhan, 2016, s. 102). 1897 Birinci Siyonist Kongresi (Duran, 2020, s. 144), ve 1917 Balfour Deklarasyonu (Duran, 2020, s. 148) Filistin’de bir Yahudi vatanına ilişkin iddiaların kamuoyuna duyurulması açısından İsrail-Filistin Savaşı’nın ilk adımları olarak sayılabilir. İngiltere 1947’nin başlarında Filistin sorununu Birleşmiş Milletler’de (BM) gündeme getirmeye karar vermiştir (Franco, 2023). Birleşmiş Milletler (BM)’nin 1947 yılında aldığı 181 sayılı karar bağımsız bir Arap, Yahudi devleti ile Kudüs kentinin uluslararası denetime tabi olmasını öngörmekteydi. Buna karşın Filistin coğrafyasına yayılmacı bir Yahudi devleti gözlemlenirken bağımsız bir Arap devleti halen kurulamamıştır. Bağımsız bir yapıdan ziyade Gazze Şeridi ile Batı Şeria bölgeleri Filistinlilerde kalmıştır. Kudüs kenti üzerine tartışmalar devam etmekte, Amerika ve bazı ülkeler burayı İsrail’in başkenti olarak tanımış ve elçiliklerini taşımışlardır. Bu bağlamda Amerika büyükelçiliğini 2018 yılında Kudüs’e taşımıştır (Sarı, 2018, s.25).

Ortadoğu coğrafyasının varoluşsal sorunu, ülke sınırlarının bölge haklarını tarafından belirlenmemiş olmasıdır. Ayrıca 1948 yılında İsrail’in bağımsızlık ilan etmesi bölgeyi çıkmaza sokmuştur. Kudüs şehrinin de dâhil olacağı bir devlet hayali kuran Araplar, Yahudi devletinin varlığı ile hayal kırıklığına uğramışlardır. İsrail devletinin

varlığı Mısır, Ürdün, Suriye ve Irak için de yayılma amaçlarına engel olan bir sorunsal olmaya devam etmektedir. Bu sebeple her bir Arap ülkenin farklı Filistin politikası olmuştur. Altı Gün Savaşı (1967), Filistinlilere kendi kaderlerinin kendi ellerinde olduğu sonucunu ağır yenilgiden sonra hissettirmiştir. Bu tarihi evreden sonra El-Fetih olmak üzere Filistin örgütleri, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) adlı şemsiye örgütte birleşebilmişlerdir. Sol siyaset üzerinden politika üreten bu örgüt, İslamcı yapıların bu yapıdan uzaklaşmasına neden olmuştur (Cankara ve Cankara 2020, s. 471). Arap-Yahudi çatışmasında FKÖ müzakere yanlısı bir politika yürütürken, Hamas (Harakat al-Muqawama al-Islamiyya) İslami Direniş Hareketi, Filistinliler'e yönelik sadakatini ileri sürerek mesafeli bir tutum sergilemektedir (Huntington, 2005: 400). Celso (2024), Hamas'ın cihatçı ve radikal bir amaç edindiğini ileri sürmüştür. Hamas 1987 yılında Şeyh Ahmed Yasin ve çeşitli İslami dernekler içinde faaliyet gösteren bir grup İslami aktivist tarafından Gazze'de kurulmuştur. İdeolojik olarak 1928 yılında kurulan Müslüman Kardeşler (Cem'iyetü'l-İhvânü'l-Müslimîn)'den ilham almakta ve kendisini onun bir parçası olarak görmektedir. 1988 yılındaki Hamas Tüzüğü, İsrail Devleti'nin toprakları da dâhil olmak üzere tüm Filistin üzerinde Şeriat ile yönetilecek bir Filistin devleti kurma arzusunu beyan etmektedir. Hamas, 1987 yılındaki birinci intifadanın patlak vermesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. İsrail Devleti'ne karşı direnişi ile Filistin halkı arasında İslami bir gündemi ilerletmeyi amaçlayan sosyal faaliyetlerin teşvikiyle birleştirebilmiştir. Bu durum Filistin yönetimine ve 1959 yılında kurulan baskın siyasi güç olan El-Fetih hareketine karşı önemli bir muhalefet olarak gücünün pekiştirilmesine yol açmıştır. Hamas, bir direniş hareketi olarak, İsrail ile FKÖ arasındaki barış sürecine karşı Filistin mücadelesine öncülük etmiş, 1993'teki Oslo Anlaşmaları ile öne çıkmıştır. Şeyh Ahmed Yasin, silahlı Filistin mücadelesinin başı olarak, El-Fetih'in liderliğini gasp etmeye ve çatışmaya belirgin bir İslami renk katmaya çalışmıştır. Şeyh Yasin'in tüm Filistin'in İslami vakıf toprağı olduğuna dair kararı, hareketin tüzüğünde yer almakla iki devletli çözümün uygulanmasına dinsel bir engel teşkil etmiştir. Oslo Anlaşmaları'nı takiben kurulan ve İsrail ile FKÖ arasındaki karşılıklı tanınmanın somut tezahürünü temsil eden Filistin Yönetimi, Şeyh Yasin tarafından gayri meşru bir varlık olarak algılanıyordu. Şeyh Yasin, Hamas'ın Filistin kurumlarına dâhil olmasına ve 1996 Filistin parlamento seçimlerine katılmasına izin vermemiştir. Hamas'ın siyasi bakış açısı zamanla daha esnek hale gelmiştir. Şeyh Yasin'in Mart 2004'te İsrail tarafından öldürülmesinden sonra siyasi liderlik, Halid Meşal liderliğindeki Hamas'ın dış liderliğine geçmiştir. Hamas, 2005 yılında ilk kez örgütlü yerel seçimlere katılmış ve önemli başarılar elde ettikten sonra 2006 parlamento seçimlerine katılmaya karar vermiştir. Filistin topraklarında onlarca yıldır baskın siyasi parti olan Fetih ile yıllarca süren iç siyasi rekabetin ardından Hamas, 2006 parlamento seçimlerini kazanarak Filistin Yasama Konseyi'ndeki 132 sandalyeden 74'ünü kazanmıştır. Hamas ve Fetih arasında bir birlik hükümeti kurma girişimlerine rağmen, siyasi kontrol mücadelesi şiddetli çatışmalara dönüşerek devam etmiştir. Hamas, 2007 yılında Gazze Şeridi'nde başarılı bir darbe düzenleyerek Filistin Yönetimi'nde tam olarak kontrolü ele geçirmiştir. Hamas, Gazze'deki kontrolü altında, bağımsız güvenlik güçleri, eğitim ve ekonomik sistemler de dâhil olmak üzere, Filistin Yönetimi'nden ayrı, kendine özgü yönetim mekanizmaları kurmuştur. Kendisini, Filistinlilerin İsrail işgaline karşı direnişinin koruyucusu olarak sunmuştur. 2007'de Filistin'in bölünmesinin başlangıcından bu yana, Filistin Yönetimi ile Hamas arasındaki mücadele, bir devlet varlığı ile devlet dışı bir aktör arasındaki bir çatışma olarak tanımlanabilir. Filistin Yönetimi, Kasım 2012'de kendisini bir devlet olarak ilan etmiş ve uluslararası alanda büyük ölçüde tanınmıştır. Birleşmiş Milletler'de henüz resmi devlet statüsüne ulaşamamasına karşın, Gazze'yi kontrol eden Hamas, meşru otoritelerden yoksun bir yönetim hareketi olarak bağımsız yönetim kurumları geliştirmeye yönelmektedir. Birçok ülke Hamas'ın askeri kanadı olan İzzeddin El Kassam Tugayları'nı terör örgütü olarak görmektedir (Zelkovitz ve Limor 2024, s. 2-3).

Hamas, her ne kadar 1987 yılında kurulmuş olsa da geçmişi Filistin'deki İslami Hareket'e dayanmaktadır. Kökenleri, Müslüman Kardeşler Teşkilatı'na uzanmaktadır.

Müslüman Kardeşler Teşkilatı, 1928 yılında Mısır'da Hasan El Benna liderliğinde kurulmuş olup, El Benna'nın karizmatik liderliği ve vaizliği sayesinde kısa sürede taraftar toplamıştır. Hasan El Benna, eklektik bir fikir yapısına sahip olup, Filistin meselesine özel bir önem atfetmiştir. Hasan El Benna, Mısır'daki İngiliz sömürgeciliğine karşı yürüttüğü mücadelenin, Filistin'de benzer şekilde manda yönetimi altında örgütlenmesinin gerekliliğine inanmıştır. El Benna'nın düşünceleri, ümmetçilik anlayışı üzerine kuruludur. Bu da onun, ulusların yapay sınırları tarafından sınırlanmamış, genel ve evrensel bir perspektifle tüm Müslümanların (ümmet) sorunlarına eğilmenin önemini vurgulamasına olanak tanımıştır. 1946 yılında, Filistin'de Kudüs merkezli olarak resmîyet kazanan Müslüman Kardeşler Teşkilatı, önemli bir taraftar kitlesi edinmiştir. İsrail'in 1948'deki kuruluşu ve Mısır'daki politik gelişmeler, Müslüman Kardeşler'in faaliyetlerini ve stratejilerini şekillendiren iki temel faktör olarak öne çıkmıştır. Filistin'in Kudüs ve Batı Şeria bölgesindeki hâkimiyetinin bir dönem Ürdün altında olması, bu bölgeleri Ürdün Müslüman Kardeşler'in etki alanına dönüştürmüştür. Mısır yönetiminin baskıları sonucunda faaliyetlerin yer altında yürütülmesi ve sisteme karşı mücadelenin güçlenmesi gözlemlenmiştir. Bu durum, İslami Hareketin Gazze'de izlediği stratejinin, Batı Şeria ve Kudüs bölgelerinden kısmen farklılaşmasına yol açmıştır. Filistin'de İslami Hareketin gelişimiyle birlikte, Gazze'de de toplumsal reform çabaları ve örgütlenme ağları genişlemiştir. Toplumsal yardımlaşma dernekleri, camiler, üniversiteler ve sendikalar aracılığıyla takipçi kitlesi genişletilmiştir. Şeyh Ahmet Yasin'in liderliğinde Gazze'de İslami Hareket, geniş bir taraftar kitlesine ulaşmış ve 1980'lerin sonlarına kadar silahlı mücadeleyi ana strateji olarak benimsememiştir (Çinkara, 2024, s. 164-165).

Filistin siyasetinde olduğu gibi İsrail siyasetinin Arap ya da Müslüman toplumları ile olan ilişkileri heterojenik bir yapıya sahiptir. İsrail devletinin kuruluş tarihi olan 1948'den günümüze seçimlerde yaklaşık 200 farklı siyasi parti yer almıştır. Bu partilerden 110 tanesi hükümette temsiliyet görevinde bulunmaya hak kazanmışlardır. Bu partilerden bazıları Ahdut Ha'avodah, Agudat İsrail, Arap Demokratik Partisi, Balad, Merkez Parti, Vatandaş Hakları Hareketi, Degel Hattorah, Demokratik Seçim, Değişim İçin Demokratik Hareket, Genel Siyonistler/ Liberal Parti, Geşer, HaAm İtanu, HaBayit HaYehudi (Yahudi Evi), Hadaş, HaMahane HaMamlachti (Ulusal Birlik Partisi), Ha'Tnuah, HaYamin HeHadaş ("Yeni Sağ" Partisi), Hayisraelim Partisi, Herut, Bağımsızlık, İsrail Dayanıklılık Partisi, İsrail Komünist Partisi, Kaç, Kadima, Kahol Lavan (Mavi-Beyaz), Kulanu, İş gücü, Likud, Harita, Haritam, Meretz, Mishpat Tzedek Partisi, Moledet, Ulusal Dini Parti, Ulusal Birlik, Yeni Umut Partisi, Tek İsrail Partisi, Tek Millet, Otzma Yehudit, Rafi, Dini Siyonizm Partisi (eski adıyla Tkuma), Şas, Şinui, Ta'al, Tahiya, Üçüncü Yol, Tzomet, Birleşik Arap Listesi, Wamab (Ortak Arap Listesi), Yahadut HaTorah Hameukhedet (Birleşik Tevrat Yahudiliği), Yamina (Birleşik Sağ Parti), Yesh Atid, Yisrael B'Aliya, Yisrael Demokratik-Demokratik İsrail Partisi, İsrail Beytenu, Siyonist Birliğidir (www.jewishvirtuallibrary.org, 2024). Çatışma kuramı bağlamında İsrail siyaseti incelendiğinde politik duyarlılığın yüksek seviyede olduğu gözükmektedir. Siyasal partiler, Yahudi toplumunda güçlü kurumsal varlıklar olarak belirmiştir. Heterojenik bir parti sistemi, seçimlerde yarışa girmekle beraber, Batılı poliarşilerde görülen temel sol-sağ cepheleşmesine karşın, İsrail'de siyonist-siyonist olmayan, Aşkenaz-Sefarad, dinci-laik, Arap-Yahudi kutuplaşmaları mevcuttur. Ülkede parti sayısı yüksek olmakla birlikte, partileri Merkez ve Merkez-Sol Partiler, Merkez Sağ ve Milliyetçi Partiler, Dinci Partiler ve Arap Partileri olmak üzere dört grupta toplamak mümkündür. Sol kanattan İşçi Partisi ve sağ kanattan Likud hegemonik üstünlüğe sahip partilerdir. İşçi Partisi ve onun selefi Mapai İsrail siyasetinde en önde gelen siyasal kurumlar olmuştur. Meretz-Yahad, Şinui ve Am Ehad gibi partiler de sol gelenekteki diğer partilerdir. Likud'un sağında da milliyetçi partiler vardır. Likud ile İşçi Partisi arasındaki denge siyasetinde haredi (dinci) partiler anahtar bir rol oynamaktadır. Arap-Yahudi çatışması Arap partilerinin var oluş nedenini oluşturmakta ve Arap oyları artan biçimde bu Arap partilerine gitmektedir (Serbest, 2015). İsrail kendine has siyasi yapısıyla mevcut dini gruplar ile kurulan "sınıfların devleti" özelliğini ortaya koymaktadır. İsrail devleti

kurulmadan önce dini sınıflar partileşmiş ve sonrasında siyasi hayata nüfuz etmişlerdir. Doğu Avrupa'dan göç eden Aşkenaz Yahudileri haricinde Mizrahi diye adlandırılan bir sınıf daha bulunmaktadır. Rusya ve Azerbaycan'dan göç eden bu Mizrahi grubunun siyasete yansması Likud Partisi'nin kurulması ile sonuçlanmıştır. Likud Partisi, muhafazakârlık ve liberalizmi aynı potada eritmeye çalışan, uzun yıllardır İsrail siyasetinde baskın bir güç olan merkez sağ bir parti olmakla birlikte, Benjamin Netanyahu tarafından yönetilmektedir. Ayrıca Mavi Beyaz (Kahol Lavan), 2019'da kurulan merkez bir parti ve İsrail parlamentosunda (Knesset) ana muhalefet partisidir. Gelecek Partisi (Yesh Atid), gazeteci Yair Lapid tarafından kurulan merkezci bir parti olmakla beraber sosyal meseleler ve reform odaklı politikalar yürütmektedir. Ortak Liste ise İsrail'in Arap vatandaşlarının çıkarlarını temsil etmeyi amaçlayan, Arap çoğunluklu dört partiden oluşan bir ittifak ve Knesset'teki en büyük üçüncü partidir. İsrail Evimiz (Yisrael Beiteinu) partisi, geleneksel olarak dış politika ve ulusal güvenlikle ilgili konulara odaklanan sağcı, laik bir partidir. Partinin seçmen tabanı genellikle laik, toplum içinde büyük oranda kimliğini korumuş olan Rusça konuşan kesime dayanmaktadır. Programı Ulusal Birlik'inden farklılık göstermektedir. Zira 2005'ten sonra hazırlanan program, İsrail'in işgal altındaki toprakları ilhak etmesi karşılığında ülkede Arap nüfusunun yaşadığı bazı bölgelerin Filistin Yönetimi'ne devredilebileceğini öngörmektedir. Meretz (Canlılık), Sosyal adalet ve ilerici konulara odaklanan solcu, laik bir partidir (Karagöz, 2023). Kadima (İleri) Partisi, sağ kanat Likud ile merkez soldaki İşçi Partisi'nin ılımlı üyelerini bir çatı altında toplayacak bir merkez partisi kurulması yönündeki çabaların son ürünü olmuştur. Parti programında işgal altındaki topraklardan çekilmek, ekonomide serbest piyasa politikalarını izlemek, parti temelli parlamenter sistemde reforma gitmek ve Yahudi Ortodoks dini lobi gruplarının etkisini azaltmak gibi başlıklar bulunmaktadır. Kadima, İşçi Partisi'yle bağlantıları sayesinde gerek işçi sınıfına, gerekse Kuzey Afrikalı Mizrahi Yahudi topluluğuna hitap edebilmektedir. Merkez partisi olarak Şinui (Değişim) partisi kurulmuş, 2003 parlamento seçimlerinde iyi bir sonuç elde etmiş ancak orta sınıf tabanı dışındaki kesimlere hitap etmeyi başaramamış ve bölünmüştür. İsrail devletinin 1948 yılında kurulmasından bu yana, merkez soldaki İşçi Partisi ülkenin en büyük iki partisinden biri olagelmıştır. Likud Partisi, güvenlik konularında sertlik yanlısı bir çizgiyi ve ekonomide serbest piyasa duruşunu benimseyerek köklerine geri dönmektedir. Netanyahu'nun stratejisi Kassam füzeleriyle düzenlenen saldırıları, İsrail'in çekilmesi ardından Gazze'de hüküm süren karışıklığı ve Hamas'ın seçim zaferini gerekçe göstererek Batı Şeria'dan geri çekilmeyi gündemine almamak olacaktır. Ulusal Birlik-Ulusal Dinci Parti, İsrail siyasi hayatının aşırı sağ ucunda yer almaktadır. Programı, Batı Şeria'nın İsrail tarafından tam işgal altına alınmasından önce Filistinlilerin Ürdün'e gönüllü transferi'ni öngörmektedir. Bir zamanlar dini Siyonizm'in ılımlı kesiminin sesi olan Ulusal Dinci Parti, şimdi yerleşimci seçmenler nezdinde Ulusal Birlik partisinden aşırı dinci bir aynası olarak görülmektedir. Ülkenin en büyük radikal sol partisi olan Yahad, bir zamanlar çok etkili olan Barış Şimdi hareketinin siyasi kanadı olarak gözükmemektedir. İsrail'in 1967 sınırlarına geri çekilmesi ve Oslo sürecinin yeniden canlandırılması çağrısında bulunmaktadır. Geri çekilme stratejisine verilen destek ve İşçi Partisi'nin yeni hazırladığı sosyal demokrat gündemi Yahad'ı iki koldan sıkıştırmaktadır (www.ydh.com.tr, 2024). İsrail ve Filistin'in siyasal partileri çok farklı politikalara sahip olsalar da Yahudi-Arap çatışması kaçınılmaz olmuştur. Sağ siyasette yer alan Likud ile radikal bir yapıya sahip Hamas arasında 2023 yılı Ekim ayında patlak veren çatışmalar, önceleri dar bir coğrafyada devam ettiyse de sonradan bölgeye sıçramıştır.

3. Karmaşık Bir Fay Hattı Savaşı'nın Yapısı: İsrail-Filistin Örneği

Huntington kendi kuramını temellendirmek amacıyla aşağıda gösterilen “*Karmaşık Bir Fay Hattı Savaşı'nın Yapısı*” adlı grafik ile kuramını açıklamaya çalışmıştır. Huntington, medeniyetler arası meydana gelen bir savaşta her ülkeyi bir harf ve rakam ile kodlamaktadır. A1 ve B1 doğrudan birincil düzeyde savaşan devletler, örgütler ya da hareketler olarak tanımlanmaktadır. Doğrudan savaşan tarafları geri planda sınırlayan ya

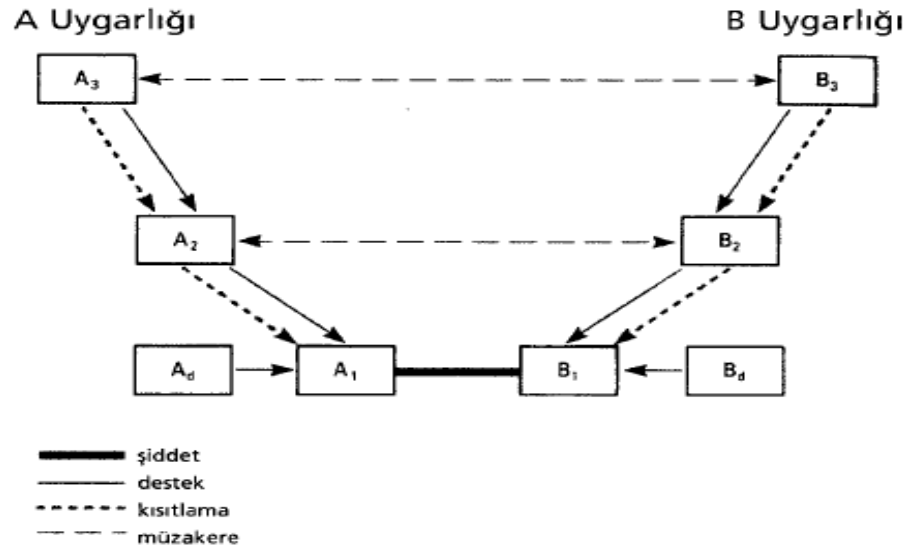
da destekleyen A3, A2 ile B3,B2 ülkeleri bulunmaktadır. Huntington bu denklemde örnek olarak Hindistan, Pakistan ve İsrail'in yer yer birincil, ikincil ve üçüncül düzeyde yer aldıklarının altını çizmektedir. Doğrudan çatışmaya girmeyen ama savaşın tarafları ile medeniyet bağı olan üçüncü derece ülkeler bulunmaktadır. Bu bağlamda Yugoslavya İç Savaşı örneğinde Almanya, Rusya ve İslam devletlerini; Ermeni-Azeri anlaşmazlığı örneğinde ise Rusya, Türkiye ve İran'ı görmek mümkündür. Yazar, Yugoslavya İç Savaşı'nda Slavları, Ortodoksları ve Müslümanları A1-B1 şeklinde kodlamakta; Alman, Rus ve İslam ülkelerini de A2-B2 ve A3-B3 olarak tanımlamaktadır. İkincil ve üçüncül düzeyde bulunan ülkeler doğrudan savaşa katılmak yerine perde arkasında kendi çıkarlarını korumaktadırlar. Birinci düzey ülkelerin şiddete başvurusu engellenmekte ya da bu ülkeler ikna edilmeye çalışılmaktadır. "*Karmaşık Bir Fay Hattı Savaşı'nın Yapısı*" adlı grafik savaşlarda bu potansiyel tarafların ilişkilerini özetlemektedir (Huntington, 2005).

Huntington'a göre diasporalar ve soydaş ülkeler, 1990'larda yaşanan tüm fay hattı savaşlarında belli bir pozisyonda yer almışlardır. Lübnan, Bosna, Çeçenistan, Transkafkasya, Tacikistan, Keşmir, Sudan ve Filipinler gibi birçok çatışma bölgesinde taraflara destek verenler Suudi Arabistan, Pakistan, İran ve Libya hükümetleri olmuştur. Birinci düzey çatışan grupların insan kaynağı, İslamcı enternasyonal savaşçılar tarafından desteklenmiştir. İslamcı enternasyonal savaşçılar Afganistan, Keşmir ve Bosna'da İslamcı hareketi oluşturmak için savaşçı göndermeye, propaganda çalışmaları yürütmeye ve İslam karargâhları oluşturmaya girişmişlerdir. Arap Birliği ve İslam Konferansı Örgütü medeniyetler arası çatışmalarda Müslüman gruplara destek sağlamak ve bu grupların desteklenmesi için üyelerinin girişimlerini koordine etmeye çalışmaktadır. Fay Hattı Savaşları'nda diğer örneklerle bakıldığında Sovyetler Birliği, Afganistan Savaşı'nın birincil katılımcısı olarak yer almıştır. Buna benzer şekilde Soğuk Savaş sonrası yıllarda Rusya, Çeçen Savaşı'nın birincil katılımcısı, Tacikistan'daki savaşın ikincil katılımcısı ve eski Yugoslavya savaşlarının da üçüncü katılımcısı olmuştur. Hindistan, Keşmir'de birinci katılımcı, Sri Lanka'da da ikinci katılımcı olarak yer almıştır. Keşmir sorununda Pakistan isyancılara açıkça diplomatik, politik, para, silah, eğitim ve lojistik destek sağlamıştır. Başka bir örnek olarak Filipinler'deki Moro ayaklanması Malezya'dan, Arap hükümetlerden para ve teçhizat desteği almıştır. İhtilalciler Libya'da askeri eğitim almakla beraber Pakistanlı ve Afgan köktendinciler tarafından örgütlenmişlerdir. Bir başka örnekte Sudan, Etiyopya'yla savaşan Müslüman Eritreli ihtilalcilere düzenli olarak yardım etmiştir (Huntington, 2005, s. 409-412). Huntington, Amerikan tarihindeki emperyalist savaşlar olarak; Afganistan, Irak, Vietnam ve Filipin örneklerini gündemine almayıp daha çok Batı dışı savaşların yapısını incelemiştir.

7 Ekim 2023 tarihinde başlayan İsrail-Hamas çatışmasında, Hamas Müslüman bir grup olarak birincil katılımcı, Müslüman devletler İran, Yemen ise ikincil ve üçüncül katılımcı olarak yer almışlardır. "*Fay Hattı Savaşı*" bağlamında İsrail ve Hamas'ın A1-B1, Amerika ve İran'ın da A2-B2 ya da A3-B3 olarak kodlanması yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. 7 Ekim çatışmalarından sonra Batı eksenli ülkeler, Amerika başta olmak üzere pek çok ülke İsrail'in yanında olduklarını deklare etmişlerdir. İsrail-Hamas çatışmasını sadece bu model üzerinden okumak da bilimsel bir yaklaşım olması açısından eksik kalacaktır. Doğrudan taraf olmayan Çin Halk Cumhuriyeti Filistin yanlısı tutumunu arabulucu olarak revize etmek istemiştir (Alp, 2023). Hindistan da doğrudan taraf olmayan bir ülke olarak İsrail'in tezlerini desteklemektedir (Rakipoğlu, 2024). Hamas'ın izlemiş olduğu politikalar, İran ve Yemen tarafından desteklenmiştir. İran'ın İsrail'i, Yemen'in ise ticaret gemilerini füzeler ile hedef alması ülkelerin birincil, ikincil ya da üçüncül pozisyonlarına göre hareket ettiklerini doğrulamıştır. Fay hattı kavramı bağlamında her ülke, grup kendisine yakın olan yapıyı desteklemekle kendi medeniyetinin yegâne değişmez doğrulardan oluştuğunun bir tür eylemsel boyutunu ortaya koymaktadır. Musevilik ile İslam'ın bu denli iki kutupta kümelenmesi, farklı medeniyetlerin kendileri için alan kazanma mücadelesi olarak görülmelidir (Schwake & Allegra, 2024). 1979 İran Devrimi, Doğu-Batı medeniyetleri arasında muhtemel kısmi bir savaşın dönüm noktası olarak görülmelidir. Çünkü İslam, Batı ile topyekûn bir savaş

yürütmemektedir. İran ve Sudan'ın radikal yapısı ile birlikte Irak, Libya ve Suriye daha seküler yapılarıyla çok sayıda örgüte destek sağlamaktadırlar. İslami devlet ve gruplar gerçekte İsrail haricinde ABD, İngiltere, Fransa ve diğer Batılı devletler ile de savaşmaktadır (Huntington, 2005, s. 319). Bu bağlamda Arap-Yahudi çatışması, Yahudi ana vatanının ortaya çıkış dönemine uzanmaktadır. Batı'nın İsrail ana vatanına yönelik sahipleniciliği Arap-İsrail düşmanlığını körüklemiştir (Huntington, 2005, s.396).

KARMAŞIK BİR FAY HATTI SAVAŞININ YAPISI

Şekil 1. Karmaşık Bir Fay Hattı Savaşının Yapısı(Huntington 2005, s. 411).(Huntington 2005, s. 411).

Çalışmanın temel sorunsalı olan medeniyetlerin çatışma içine çekileceği iddiası, aynı medeniyetler içinde bulunan devletlerin ittifaklarını incelemeyi gerekli kılmıştır. Bu açıdan Batı dünyasının hamisi Amerika ile İsrail arasındaki Hristiyan-Yahudi evliliğinin tarihsel kökenlerini incelemek önemlidir. Hristiyanlığın köklerini ve kutsal metinlerini temel alan Evanjelik geleneği, Hristiyan Siyonizm anlayışının meydana gelmesine katkıda bulunmuştur. Amerika'nın dış ve iç politikasında İsrail yanlısı olmasında belirleyici olan Hristiyan Protestan Evanjelik lobiler ve Yahudi lobileri, antisemitizm ile mücadele politikasını etkin kullanmışlardır. Bu algı politikaları sonunda İsrail Devleti'nin kuruluşuna önayak olmuşlardır. Dini kökleri kutsal metinlere uzanan "Siyonizm" zamanla siyasi bir hareket haline gelmiştir. "Siyon" kavramı, Eski ve Yeni Ahit'te kullanılmış olmakla beraber, Yahudilerin İsrail topraklarında devlet kurması ve dünya genelinde destek toplanması anlamında "Siyonizm" olarak ifade edilmektedir. Bu noktadan hareketle iki devlet arasındaki bağ, "Hristiyan Siyonizm" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca Mesih'in dönüşünden önceki "Binyıl Öncesi Gündem" (Premillennial Dispensational) teolojisine inanan Amerikan Evanjeliklerin dini kehanetlere olan bağlılıkları bu desteklerin altında yatan diğer bir etkidir. "Premillennial Dispensational" inancında vaat edilen toprakların Yahudilere ve seçilmiş halkına verdiği anlayışı bulunmaktadır. Lobcilik faaliyetlerinde Amerikan'ın İsrail politikası bu inançlar bağlamında yönlendirilmektedir (Topcan, 2022).

ABD, İsrail'i 1948 tarihindeki kuruluşundan sonra tanıyan ilk ülkedir. Bu adıma rağmen devletlerarası ilişkiler durağan bir şekilde ilerlemiştir. 1979 yılında Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, aynı yıl İran'da gerçekleşen İslam Devrimi ABD-İsrail ilişkilerini "stratejik ilişki" düzeyine yükseltmiştir. ABD tarafından İsrail'e NATO ülkeleri dışında en önemli müttefik statüsü verilmiştir. ABD'deki İsrail Lobisi, kulis yapmakta, akademik camiayı yönlendirmekte ve anti-semitizmi bir kalkan olarak kullanarak İsrail'in politikalarına ilişkin eleştirilerin önüne set çekmektedir. ABD'nin İsrail'e olan şartsız desteğinin nedeni İsrail lobisinin sahip olduğu muazzam güçle açıklanabilir. Lobi üyeleri

İsrail yanlısı adayları desteklemekte, onlara ekonomik yardım sağlamaktadır. Lobi İsrail yanlısı bir kamuoyu oluşturmaktan geri durmamaktadır. İsrail lobisi haricinde Hristiyan Siyonistler de ABD'nin İsrail'e destek vermesi için çalışmalar yürütmektedirler. İsrail'in yeniden kurulmasının kutsal kitaptaki kehanetin bir parçası olduğunu inanmakta ve İsrail'in yayılcı politikasını şiddetle desteklemektedirler. ABD, Ortadoğu politikasını "think thank diplomasisi" veya "lobi diplomasisi"yle yürüttüğü görüntüsünü vermektedir (Gencistikbal, 2024).

Hristiyan-Yahudi evliliği ya da ittifakı bir medeniyet olarak kabul edilirse Amerika bunun çekirdek devleti, İsrail ise çekirdeğin çevresindeki çevresel bir devlet olarak gözlemlenebilecektir. İsrail bu medeniyet tanımı bağlamında Batı dünyasının bir parçası olarak ortaya çıkmakta, Amerika'dan yüklü mali ve askeri yardım almaktadır. İsrail heterojenik özelliklerin bir arada bulunduğu coğrafyada kurulmuş bir devlettir. Dünya kamuoyu İsrail'i sömürgeci bir yerleşimci devlet olarak görmektedir. Kuruluşundan bu yana ülkenin komşuları arasında çıkan gerilimler ile bölgenin petrol kaynakları açısından zengin olması Amerika'nın bölgeye odaklanmasına neden olan önemli faktörler arasında gelmektedir. 7 Ekim öncesinde de Amerikalı danışmanlar İsrail'in saldırgan politikalarını dizginlemeye çalışırken yüklü miktarda askeri teçhizat desteği vermekten geri durmamışlardır. Gazze'nin kimin tarafından yönetileceği sorununa, Başbakan Benjamin Netanyahu İsrail'in bunu belli bir süreliğine de olsa yapabileceğini deklare etmiş, Hamas'ı ortadan kaldırmak istediklerini ileri sürmüştü (McConnel, 2023). Amerikan kamuoyunda İsrail dost olarak tanımlanmakta ve Arap-İsrail çatışmasında İsrail tezleri desteklenmektedir. Anketler ABD'lilerin kendilerine en yakın hissettiği dini grubun Yahudiler en uzak hissettiklerinin ise Müslümanlar olduğunu göstermektedir. Çoğu İsrailli vatandaşın Amerika doğumlu olması, İngilizceyi akıcı şekilde konuşması kültürel bir yakınlığı ortaya koymaktadır. 1967 sonrasında İsrail kendisini güçlü orduya sahip ve Arapları dizginleyebilen bir müttefik olarak ABD'ye kabul ettirmiş durumdadır. ABD, İsrail'e yaptığı askeri yatırımı ABD'nin Ortadoğu çıkarlarına yaptığı yatırım olarak görmektedir. Diğer bir ifadeyle İsrail, ABD'nin en büyük askeri ve istihbarat üssü konumundadır. AIPAC (Amerikan İsrail Halkla İşleri Komitesi), ADL (İftira ve Karalama ile Mücadele Birliği), Amerikan Yahudi Komitesi gibi lobi kuruluşları, özellikle Kongre ve Senato nezdinde asimetrik bir nüfuza sahip olmaktadır. Seçim kampanyalarına bağışlar ve medya desteğinin sağlanması gibi kozlar, İsrail lobisini Kongre ve Senato nezdinde güçlü kılmaktadır. Bu sebepten İsrail buralardaki sorgulanamaz konumunu korumaktadır. ABD'nin ana akım medyası da İsrail'in sağcı medyası ile aynı politik çizgide yürümektedir. CNN ve FOX gibi kanalların taraf güden yayınları ve New York Times gibi gazetelerin İsrail tezlerini yansıtan yayın politikası, hem ABD yönetimi hem de kamuoyu nezdinde İsrail'i aklama görevini ifa etmektedir. Bu sebepler çerçevesinde ABD, İsrail'i kendinden bilmeye, Ortadoğu'nun diğer sorunlarında da çözümün değil, sorunun bir parçası olmaya devam etmektedir (Ulutaş, 2014).

İsrail, büyüklüğüne ve nüfusuna kıyasla çok büyük bir rakam olan 160 milyar doların üzerinde askeri ve ekonomik yardımla dünyada ABD'den en büyük yardımın alıcısı konumundadır. İsrail'in BMGK (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu)'daki en önde gelen savunucusu olan ABD, 1972 yılından bu yana BMGK çatısı altında Yahudi devletini korumak için 53 kez veto oyu kullanmıştır. Ekim 1973'teki Yom Kippur (Arap-İsrail) Savaşı, 1982'de Lübnan'a karşı yürütülen savaş, 1995 yılında Başbakan Yitzhak Rabin'in suikast sonucu öldürülmesi ve Filistinlilerle sonu gelmeyen başarısız barış görüşmeleri sırasında İsrail, ABD'nin yardımlarıyla uyum sağlamayı başarmıştır. ABD Başkanı Joe Biden, İsrail'in kuruluşunun 75'inci yıldönümü vesilesiyle yaptığı açıklamada, kendisini "İsrail'in ömür boyu dostu ve destekçisi" olarak tanımlamıştır. Biden, daha barışçıl ve müreffeh bir Ortadoğu için yönetiminin İsrail hükümeti ile çalışmalarını sürdürdüğünü vurgulamıştır. Ortadoğu uzmanı Charlotte Howard, ABD-İsrail ilişkilerinin güçlü bir dinamığa sahip olmaya devam ettiğini ileri sürmektedir. Demokrasinin değerleriyle ilgili anlaşmazlık, iki devlet arasındaki güvenlik ve stratejik düzeydeki ilişkileri, savunma alanında istihbarat bilgisi alışverişini ve siber güvenlik

alanlarındaki çıkarlarını ortadan kaldırmamaktadır. Tarihi boyunca komşularıyla savaş halinde olan İsrail, olduğundan daha güvenli bir konuma ulaşmıştır. Sınırlı doğal kaynakla savaşların, kuraklığın ve yoksulluğun üstesinden gelebilmiştir. Son on yıllarda İsrail devletine hem Cumhuriyetçilerin hem de Demokratların tam destek vermesine rağmen, İsrail artık partizan bir mesele haline gelmiştir. İlk görevi döneminde ABD Başkanı Donald Trump, İsrail'i daha önce eşi benzeri görülmemiş bir şekilde desteklemiştir. Öyle ki BMGK'nın bazı kararlarını ve önceki ABD başkanlarının politikasını ihlal etmiştir. Cumhuriyetçi Parti'nin en büyük seçmen bloğunu oluşturan ve İsrail'i güçlü bir şekilde destekleyen ABD'deki evanjelik seçmenleri elinde tutmak amacıyla Netanyahu'yu desteklemiştir. Buna karşı özellikle kuruluşunun ilk 30 yılında İsrail'i destekleyen Demokratlar, Holokost (Yahudi Soykırımı) meselesinin zayıflamaya başladığının, Ortodoksların sayısının giderek arttığının ve dini milliyetçiliğin yükselişe geçtiğini düşünmektedirler. ABD'li politikacılar İsrail'in Ortadoğu'daki tek demokratik devlet ya da komşularından daha demokratik olduğunu söylese de İsrail, tarihi boyunca demokrasiyi etnik, dini ve ulusal kökleriyle bağdaştırmakta başarısız olmuştur. İsrail'de resmi olarak Yahudi olan ve Yahudi olmayan vatandaşlar aynı haklara sahipse de uygulamada bu durum farklılık göstermektedir. İsrail'deki Filistinliler, İsraili Yahudilerden daha fakir, daha az eğitilmiş ve daha az fırsata sahiptirler. Ortak Arap Listesi'nin, Naftali Bennett'in ömrü bir yıl süren hükümete katılması sadece bir istisnaydı. İsraili milletvekilleri geçtiğimiz yıllarda, Yahudilerin birinci sınıf vatandaş ve Arapların ise ikinci sınıf vatandaş olduğunun resmileştiği "*ulus devlet yasasını*" çıkardılar. Ayrıca Batı Şeria'ya getirilen bazı kısımlar da İsrail'i daha az demokratik hale getirmektedir. İsrail'in gelişimi, özellikle dünyadaki Yahudilerin yüzde 40'ının yaşadığı ABD'deki Yahudi diasporasıyla güçlü bir şekilde ilişkilidir. Prof. Uzi Rebhun, ABD'li Yahudilerin sayısının yaklaşık olarak İsrail'deki Yahudilerin sayısına eşit olduğunu ve bu ilişkinin birbiriyle bağlantılı üç ana temele dayandığını söyledi. Bunların ilki, ABD'li Yahudilerin, gelecek nesilleri tehlikede olan Yahudilere yardım edemeyeceklerini hissetmeleridir. Bu onların askeri güce sahip ve sınırsız Yahudi göçüne açık bir Yahudi devletin önemine olan ilgilerini arttırmıştır. İkinci temel, İsrail'in etnik ve dini aidiyetin bir sembolü olarak merkezi bir yer olması ve sürgündeki Yahudilerin buluşup bütünleştiği yer olarak Yahudi kültürünün burada gelişmesidir. Üçüncü temel ise anti-semitizmdir. ABD'li Yahudiler, ABD'ye sıkı sıkıya bağlı olsalar da, Amerikan toplumunun belli kesimlerinde anti-semitizm yaygındır. İsrail'i ziyaret eden Amerikan Yahudilerinin yüzdesinin 1970'lerin sonlarından bu yana İsrail'in siyasi yöneliminde soldan sağa kayması, İsrail'in Batı Şeria üzerindeki kontrolünün devam etmesi, Ortodoks olmayan akımların tanınmaması ve bunun bazen gerçek çatışmalara dönüşmesiyle birlikte önemli ölçüde artmış ve bu artış bugüne kadar istikrarlı bir şekilde sürmektedir (eş-Şami, 2023).

Fay Hattı Savaşı'nda B2 ya da B3 olarak konumlanan İran, İsrail için büyük bir meydan okuma olsa da analistlerin "*gölge savaş*" olarak adlandırdıkları durum çerçevesinde Suriye'de, Irak'ta ve bizzat İran topraklarında İranlılara bazı sert saldırılar yapılmıştır. Söz konusu gölge savaşı, Steven Cook'un ABD merkezli *Foreign Policy* dergisinin internet sitesinde yer alan makalesinde belirttiği üzere eşit bir savaş gibi görünmemektedir. 1979 yılında yaşanan İran İslami Devrimi, İran'ın daha önceki iç ve dış politikasının değiştiğinin temel göstergesiydi. Humeyni Devrimi, Şii nüfusa sahip komşu ülkelerde derin tedirginlik yaratmıştır. Kaygının temel nedeni benzer devrimin Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde zemin bulacağı ve monarşilerin yıkılabileceği tehlikesiydi. Ayetullah Humeyni kendi rejimini ihraç etme gayreti içine girmişti. İran, kendi rejimi yanında nükleer bir güç olarak da küresel alanda yer almak istemektedir. İran nükleer alanda komşuları tarafından, askeri donanma açısından da Amerikan tarafından çevrelendiği algısına sahiptir. 11 Eylül sonrası Amerikan'ın sert dış politikası, İran'ın nükleer silahlanma amacını açıklar niteliktedir (Semin, 2023: 97). İran'ın Filistin politikası, bölgede mazlum insanların sesi olma politikasının yanında diğer Müslüman ülkeleri de bu politikaya teşvik etmeye çalışmaktır. İran, kendi gücünün sınırlarını zorlamakla beraber, güçlü imparatorluk

geçmişine duyulan özlemi de bu politikasını açıklar niteliktedir. İsrail'in ötekileştirmeye çalıştığı Filistin konusunu sahiplenen İran, varoluşsal güvenlik amaçları ile bu durumu kalibre etmektedir (Demirbaş, 2021, s. 193-194). İran'ın desteği haricinde Filistin toplumunun kendi içinde ortak bir konsensüs oluşturması sorunun çözümü için önemlidir (Yang, 2008).

Hamas, 7 Ekim saldırısıyla yaklaşık 1.000 İsrailliyi öldürmüş ve 243 kişiyi de rehine olarak ele geçirmiştir. Sonrasında İsrail devleti Gazze'de yıkıcı bir karşı saldırı başlatmış ve onbinlerce insanı öldürmüştür. Saldırıları büyük bir savaşa dönüşmüş Gazze'de yaygın hastalık ve açlık sorununu gündeme getirmiştir (Byman 2024: 61). 7 Ekim, küresel çapta en ölümcül bir saldırı olarak kayıtlara geçmiştir. Pitcho bu saldırının Yahudi ve Yahudi olmayanları ayırt etmediğini ileri sürmüştür. İsrail'in dar bir coğrafyaya sahip olması nedeniyle kendisine fırlatılan füze ve roket saldırıları toplum üzerinde psikolojik tahribat yaratmıştır (Pitcho, 2024: 1). İsrail, Hamas'ın silahlı kanadı olan Kassam Tugayları ve diğer Filistinli grupların silahlı savaşçılarından saldırısına yanıt olarak yoğun bir bombalama saldırısı başlatmıştır. 2007'den beri saldırı altında olan Gazze'nin zaten ezici olan kuşatmasını daha da sıkılaştırmıştır. İsrail'in saldırıları sonucunda Gazze'de yaşayan yaklaşık 42.000 Filistinli hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybedenlerin yaklaşık yüzde kırkı çocuklardır. Birleşmiş Milletler ve diğer gruplarının küresel kınamalarına ve çağrılarına rağmen İsrail, Gazze'deki insanlar arasında terör estiren ve nesiller boyu aileleri öldüren ayırım gözetmeyen bir kampanyayı sürdürmektedir. Saldırıları sonucunda yaklaşık 100.000 kişi de yaralanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre yaralıların yaklaşık dörtte biri tedavi eksikliğine bağlı kalıcı sakat kalma riskiyle karşı karşıyadır. İsrail, Gazze'deki hastanelerin ve sağlık tesislerinin neredeyse tamamına saldırmıştır. Gazze Medya Ofisi'ne göre, 34 hastane ve 80 sağlık merkezi hizmet dışı bırakılmıştır. Hastanelere, özellikle de kritik hastaları ve bebekleri tedavi edenlere saldırmanın uluslararası hukuka göre savaş suçu olabileceğine dair tartışmalar başlamıştır. Saldırıları sonucunda 986 sağlık çalışanı hayatını kaybetmiştir. Kasıtlı olarak bir toplumu aç bırakmak, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Roma Statüsüne göre bir savaş suçudur. Sınır Tanımayan Gazeteciler'e göre, 7 Ekim'den bu yana neredeyse tamamı Filistinli 130'dan fazla gazeteci öldürüldü. İsrail saldırıları 611 camiye tamamen yok etmiş ve 214 camiye de kısmen zarar vermiştir (Chughtai & Okur, 2024).

BM (Birleşmiş Milletler) tahribat, ölüm ve bombardımanlar sonrasında Gazze'yi yaşamaya uygun olmayan bir coğrafya olarak nitelendirmiştir. Hamas, Batı Şeria'da ve Mescid-i Aksa'da devam eden İsrail saldırılarına yanıt olarak "*Mescid-i Aksa Taşkımlı Harekati*"nın başlatıldığını duyurmuştur. İsrail ordusu, Başbakan Netanyahu'nun İsrail'in "*savaş halinde*" olduğunu ilan etmesiyle birlikte "*Demir Kılıçlar*" adlı bir operasyonda ilk hava saldırılarını gerçekleştirmiştir. Lübnan merkezli Hizbullah grubu, İsrail'in kuzeyine roketler fırlatmış ve İsrail ordusunun güney Lübnan'a saldırılarla karşılık vermesine neden olmuştur. İsrail, Gazze Şehri ve Kuzey Gazze için tahliye emri vermiş ve yaklaşık 1,2 milyon Filistinliyi etkilemiştir. Yemen'deki Husi grubu, Gazze ile dayanışma içinde füzeler ve insansız hava araçlarıyla, İsrail'e ait gemileri hedef alarak çatışmaya dâhil olmuştur. İsrail ordusu, Gazze'nin kuzeyinde bir kara operasyonu başlatmış ve sonraki aylarda orta ve güney Gazze'ye doğru genişletmiştir. Bu operasyon İsrail hükümeti tarafından rehinelerin serbest bırakılmasını sağlamak ve Hamas'ın askeri yeteneklerini "*parçalamak*" için gerekli olduğu gerekçesiyle haklı gösterildi. İsrail ordusu, şehirde bir Hamas komuta merkezinin varlığını iddia ederek Han Yunus'un kuzeyine kara harekâtı başlatmıştır. Güney Afrika, İsrail'i "*soykırım*" yapmakla suçlayarak Uluslararası Adalet Divanı'nda (UAD) dava açmış, daha sonra yedi ülke daha bu davaya katılmıştır. İsrail, Beyrut'ta Hamas lideri Salih el-Aruri'yi öldürerek gerginliği tırmandırmıştır. UAD, İsrail'e Filistinlilere karşı soykırımı önlemek ve Gazze'deki insani koşulları iyileştirmek için önlemler almasını emretmiştir. ABD Başkanı Biden, Gazze yakınlarında insani yardım için geçici bir yüzen liman kurulduğunu duyurmuş, ancak operasyonu eleştirilere maruz kalmıştır. BM Güvenlik Konseyi Ramazan ayında ateşkes çağrısı yapmış, ancak İsrail uymamıştır. İsrail ordusu, sivillerin güvenliğiyle ilgili uluslararası uyarıları dikkate

almayarak Rafah'ta operasyon başlatmıştır. İsrail ordusu, Gazze ve Mısır arasındaki sınır boyunca uzanan Philadelphia Koridoru üzerinde operasyonel kontrol sağladığını duyurmuştur. ABD Başkanı Biden, Beyaz Saray'daki bir konuşmasında, İsrail'in tam ateşkes, tüm bölgelerden çekilme, esir takası ve yeniden inşa çabalarını içeren üç aşamalı bir plan önerdiğini belirtmiştir. Hamas, Biden'ın desteklediği öneriyi kabul etmiş, ancak Netanyahu daha sonra tutumunu değiştirerek yeni koşullar eklemiştir. Hamas lideri İsmail Haniye, İran'ın başkenti Tahran'da düzenlenen bir İsrail saldırısında öldürülmüştür (Abuaisha, 2024). 7 Ekim, Orta Doğu'da üzerine en çok tartışılan kritik bir sorun haline gelmiştir. Gerilimlerin bir dönüm noktası olmakla beraber ahlaki tutarsızlık eleştirilerine neden olmuştur (Üngör, 2024). 2023 yılı Ekim ayında Hamas ve İsrail arasında çatışma olarak başlayıp bölgesel savaşa dönüşen süreç, 2024 Kasım ayı itibarıyla de devam etmektedir.

4. Sonuç

7 Ekim tarihinde başlayan çatışmalar, çok düzeyli ve çok katılımcı bir nitelik ile fay hatları arasında bir bölgesel savaş örneği olarak Huntington'ın "*Medeniyetler Çatışması*" kuramı bağlamında incelenmiştir. Savaşın A1-B1 düzeyindeki katılımcılar arasında yaşanması çatışmaları siyasi ve jeo-politik açıdan daha dar bir bölgeye hapsetmektedir. Buna karşın A2-B2 ve A3-B3 düzeyinde katılan grup ya da devletler daha çok askeri teçhizat, finans desteği, istihbarat bilgisi şeklinde çatışan taraflara destek sağlamaktadır. Aynı medeniyete ait olma bilinci, grupları ve devletleri çatışmanın tarafları olarak hareket etmesine neden olmaktadır. Batı kendi değerlerini asimile etmediği toplumları düşman olarak görmekte, doğrudan ya da dolaylı olarak ortadan kaldırmaya yönelmektedir. Makro düzeyde Batı ve İsrail aynı medeniyet kulvarlarında yer almaktadırlar. Tarihsel Hristiyan-Musevi sürtüşmeleri kenara itilmiş, İslam ve Müslümanlar hedef seçilmiştir. Amerikan merkezli Batı medeniyeti Filistin konusunda İran üzerinden İslam dünyasına da kendi politikalarını dayatmaya çalışmaktadır.

Bölgesel savaşa dönüşen çatışmaların dünya savaşına dönüşme dinamikleri bulunmaktadır. I. ve II. Dünya Savaşı sonucunda şekillenen küresel hegemonya bu savaş ile tekrardan revize edilme gerçeği ile karşı karşıyadır. Slav, Asya, Hindu, Konfüçyanizm ve Latin medeniyetleri *Fay Hattı* grafiğine göre doğrudan İsrail-Hamas çatışmasına dahil olmasalar da çatışmalar derinleştikçe kümelenmeler artmaktadır. Gazze'de yaşayan insani katliamın küresel çapta Batı ve İsrail karşıtlığına dönüşme potansiyeli bulunmaktadır. Bu süreçte Amerika, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler İsrail'in saldırılarına destek verdiklerini deklare etmişlerdir. Savaştan galip çıkacak medeniyet tekrardan zaman ve alan kazanacak, mağlup olarak ayrılan tarihsel bir meydan okumanın sonuçlarını yaşayacaktır. Kapitalist batının liberal değerler ile diğer medeniyetler üzerinde bu şekilde savaşlar yürütmesi kendileri açısından genişleme ve yayılma stratejisinin bir parçası olarak gözükmektedir. Nitekim, Huntington Batı dünyasının artık kendisi gibi olmayan medeniyetler tarafından meydan okumalar ile yüzleşeceğini defalarca yinelemiştir. Medeniyet Çatışması kuramı haricinde sorunun ekonomik, siyasi ve kültürel yönleri üzerinde durulmasının bir gerçeklik olduğu kabul edilmelidir. 7 Ekim, İsrail'in insan haklarını çiğnediği bir tarihi dönüm noktası olarak tarihi kayıtlara geçmiştir.

Kaynakça

- Abrahamian, E. (2003). The US Media, Huntington and September 11. *Third World Quarterly*, 24(3), 529-544. <http://www.jstor.org/stable/3993384>
- Abuaisha, N. (2024). "TIMELINE - One year on: Key developments in Israeli offensive against Gaza". Geliş tarihi 14 Kasım 2024 (<https://www.aa.com.tr/en/1-year-of-gaza-genocide/timeline-one-year-on-key-developments-in-israeli-offensive-against-gaza/3354737>).

- Aktaş, M. (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi Ve Medeniyetler Çatışması Tezi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*.
- Alqaisiya, Walaa, ve Nicola Perugini. (2024). The Academic Question of Palestine. *Middle East Critique* 33(3), 299-311. <https://doi.org/10.1080/19436149.2024.2384009>.
- Alp, E. (2023). İsrail-Filistin Çatışmasına Yönelik Çin Dış Politikası: Filistin Yanlısı Söylemden Ara Buluculuk Diplomasisine. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 11(2), 148-185
- Ayhan, V. (2016). HAMAS: Filistin Direnişinde Politik İslam. *Ortadoğu Etütleri* 1(1), 101-36.
- Aytaş, G. (2025). Postkolonyal Çeviri ve Algı Yönetimi: Filistin Sorunu Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Filistin Özel Sayısı), 322-341. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1600568>
- Bahdi, Reem, ve Mudar Kassis. (2016). Decolonisation, Dignity and Development Aid: A Judicial Education Experience in Palestine. *Third World Quarterly* 37(11), 2010-27. <https://doi.org/10.1080/01436597.2016.1181521>.
- Bayraklı, E. ve Güngörmez. O. (2018). İslamofobi Ve Anti-Semitizm Karşılaştırmalarını Anlamlandırmak: Kapsamlı Bir Literatür Değerlendirmesi. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 14(53), 119-48.
- Byman, D. (2024). "Full article: A War They Both Are Losing: Israel, Hamas and the Plight of Gaza". Geliş tarihi 25 Kasım 2024 (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00396338.2024.2357484>).
- Cankara, P. Ö., & Cankara, Y. (2020). 2000'lerde Filistin'de Meşru Temsilcilik Tartışmaları: Hamas İle El-Fetih Arasındaki Rekabet. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), Article 21. <https://doi.org/10.36543/kauibfd.2020.021>
- Canlı, E. (2025). İsrail-Filistin Çatışması ve Adlandırma Sorunu: Felsefi Bir İnceleme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Filistin Özel Sayısı), 557-571. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1602085>
- Celso, A. (2024). Hamas's Unholy Jihad. *Israel Affairs* 30(5), 844-62. <https://doi.org/10.1080/13537121.2024.2394286>.
- Chughtai, A., & Okur, M. (2024). Israel has killed 1 out of every 55 people in Gaza. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/longform/2024/10/8/one-year-of-israels-war-on-gaza-by-the-numbers>
- Çetin, N., & Aslan Özcan, S. (2025). Çatışma Çözümü Bağlamında Orta Doğu Devletleri: Filistin – İsrail Savaşı Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Filistin Özel Sayısı), 517-536. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1602165>
- Çınar, B. (2024). Filistin-İsrail Gerilimine İlişkin Theo-Politik Bir Değerlendirme. *İslam Medeniyeti Dergisi* 10(52), 30-53. <https://doi.org/10.55918/islammedeniyetidergisi.1458063>
- Çınkara, G. (2024). Filistin'de İslami Hareketin Siyasallaşması: Hamas (1946-2024). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ombudsmanakademik/issue/84567/1441548>
- Devran, Y., & Tanır, M. (2019). İslamofobinin Yayılması: "Inside The Koran" Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(38), Article 38. <https://doi.org/10.35343/kosbed.655705>
- Duran, M. A. (2020). Politik Siyonizm Ekseninde Yahudi Devleti Fikri. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), Article 1.
- Düzgün, D. M. (2020). Realizm Teorisinin Ortaya Çıkışı Ve Gelişme Evreleri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(47), 256-276. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.759320>
- Egner, D. (2011). Civilisation And Empire: Some Notes on Samuel P Huntington's Thesis. *World Affairs: The Journal of International Issues*, 15(1), 14-31. <https://www.jstor.org/stable/48504840>
- eş-Şami, T. (2023). ABD-İsrail ilişkileri mevcut anlaşmazlıklardan etkilenir mi? Independent Türkçe. <https://www.indyturk.com/node/629251/d%C3%BCnya/abd-i-%CC%87srail-ili%C5%9Fkileri-mevcut-anla%C5%9Fmazl%C4%B1klardan-etkilenir-mi>
- Fox, J. (2003). State Failure and the Clash of Civilisations: An Examination of the Magnitude and Extent of Domestic Civilisational Conflict from 1950 to 1996. *Australian Journal of Political Science*, 38(2), 195-213. <https://doi.org/10.1080/1036114032000092684>
- Franco, J. (2023). The Palestine Commission: The forgotten chapter in United Nations peacemaking and peacekeeping in the Arab-Israeli conflict. *Middle Eastern Studies*, 1-14. <https://doi.org/10.1080/00263206.2023.2280232>
- gencistikbal. (?). Amerika Neden İsrail'i Destekliyor? - Genç İstikbal Dergisi. <http://www.gencistikbal.com/amerika-neden-israil-i-destekliyor-335>
- Halliday, F. (2007). *Culture and International Relations*, University of the Basque Country, Summer Programme on International Law and International Relations, Vitoria-Gasteiz 9-13 July 2007, pp.227-237.
- Haynes, J. (2019). From Huntington to Trump: Twenty-Five Years of the "Clash of Civilizations." *The Review of Faith & International Affairs*, 17(1), 11-23. <https://doi.org/10.1080/15570274.2019.1570755>

- Huntington, S. P. (1982). American Ideals versus American Institutions, *Political Science Quarterly*, 97(1), 1-37
- Huntington, S. P. (t.y.-b). Will More Countries Become Democratic? *Political Science Quarterly*.
- Huntington, S. P. (1957). Conservatism as an Ideology. *The American Political Science Review*, 51(2) 454-473.
- Huntington, S. P. (1965). Political Development and Political Decay. *World Politics*, 386-430.
- Huntington, Samuel P. (1966). The Political Modernization of Traditional Monarchies. *Daedalus*. 95(3), Tradition and Change (Summer, 1966), pp. 763-788
- Huntington, S. P. (1971). The Change to Change: Modernization, Development, and Politics. *Comparative Politics*, 3(3), 283. <https://doi.org/10.2307/421470>
- Huntington, S. P. (1974). Postindustrial Politics: How Benign Will It Be? *Comparative Politics*, 6(2), 163. <https://doi.org/10.2307/421460>
- Huntington, Samuel P. (1991). How Countries Democratize. *Political Science Quarterly*. 579-616
- Huntington, S. P. (1993). The Clash of Civilizations?, *Foreign Affairs*, pp. 22-49. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1993-06-01/clash-civilizations>
- Huntington, S. P. (1993). If Not Civilizations, What? Paradigms of the Post-Cold War World. *Foreign Affairs*, 72(5), 186. <https://doi.org/10.2307/20045880>
- Huntington, S. P. (1996). The West Unique, Not Universal. *Foreign Affairs*, 75(6), 28. <https://doi.org/10.2307/20047828>
- Huntington, S. P. (1999). The Lonely Superpower. *Foreign Affairs*, 78(2), 35. <https://doi.org/10.2307/20049207>
- Huntington, S. P. (2005). *Medeniyetler çatışması ve dünya düzeninin yeniden kurulması = The clash of civilizations and the remaking of world order*. Okyanus Us.
- Jung, D. (2004). Globalization, State Formation and Religion in the Middle East: "Is Islam Incompatible with Democracy?" *Distinktion: Journal of Social Theory*, 5(1), 61-78. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2004.9672877>
- Karagöz, H. G. (2023). *İsrail Siyasi Yapısı ve Türkiye Karşılaştırması*. <https://www.turksam.org/detay-israil-siyasi-yapisi-ve-turkiye-karsilastirmasi>
- McConnel, A. (2023). GÖRÜŞ - ABD'nin İsrail politikası sürdürülebilir mi? <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-abdnin-israil-politikasi-surdurulebilir-mi/3060179>
- McKinnon, J. (1997). The clash of civilisations. *New Zealand International Review*, 22(3), 22-25. <http://www.jstor.org/stable/45234641>
- Miller, B. (2010). Contrasting Explanations for Peace: Realism vs. Liberalism in Europe and the Middle East. *Contemporary Security Policy*, 31(1), 134-164. <https://doi.org/10.1080/13523261003640967>
- Nir, O. ve Joel W. (2018). Where Is the Marxist Critique of Israel/Palestine? *Rethinking Marxism* 30(3), 336-55. <https://doi.org/10.1080/08935696.2018.1525965>
- O'Hagan, J. (1995). Civilisational Conflict? Looking for Cultural Enemies. *Third World Quarterly*, 16(1), 19-38. <http://www.jstor.org/stable/3992972>
- Özer, A. (2009). 11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma.
- Pitcho, S. (2024). The stuff that nightmares are made of: Israeli dreams in times of the Israel-Hamas war. *Death Studies*, 0(0), 1-11. <https://doi.org/10.1080/07481187.2024.2348054>
- Rajendram, L. (2002). Does the Clash of Civilisations Paradigm Provide a Persuasive Explanation of International Politics after September 11th? *Cambridge Review of International Affairs*, 15(2), 217-232. <https://doi.org/10.1080/09557570220151272>
- Rakipoğlu, Mehmet (2024). Gazze'den Keşmir'e Hindistan-İsrail Ortaklığı, *Kriter Dergi*, 9(94). <https://kriterdergi.com/dis-politika/gazzeden-kesmire-hindistan-israil-ortakligi>
- Rizvi, F. (2011). Beyond the Social Imaginary of 'Clash of Civilizations'? *Educational Philosophy and Theory*, 43(3), 225-235. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2009.00593.x>
- Rothstein, D. (2011). The Hostile Brothers: Judaism and Christianity. *Psychological Perspectives*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00332925.2011.622656>
- Said, Edward (1998), *The Myth of 'The Clash of Civilizations'*, Editör: Sanjay Talreja, MEF transcript, 2-14
- Sarı, B. (2018). Filistin Direnişinde Aşıl Tendonu: Hamas-Fetih Çatışması. *Yeni Fikir Dergisi*, 10(21), Article 21.

- Schultz, W. C. (2012). The Crusades, Christianity, and Islam. *Al-Masaq*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09503110.2012.655591>
- Schwake, G., & Allegra, M. (2024). Studentwashing: A New Territorial Strategy In Israel/Palestine. *Geographical Review*, 114(2), 206-223. <https://doi.org/10.1080/00167428.2024.2314026>
- Semin, A. (2023). Orta Doğu'da Filistin-İsrail Sorununda Bölgesel Dengeler: Algılar, İş Birlikleri, Jeopolitik Ve İran Etkisi. *Akademik Hassasiyetler*, 10(22), Article 22. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1265223>
- Serbest, M. (2015). Tarihsel Kökenleriyle İsrail'de Siyasal Partiler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60(2), <https://doi.org/10.17567/dfd.85707>
- Silindir, M. (2016). Stratejik Bir İnşa Planı Olarak Medeniyetler Çatışması, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 6(1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/buyasambid/issue/29813>
- Singh, S. R. (2006). The "Clash of Civilizations" Theory: An Overview from the South. *India Quarterly*, 62(2), 38-98. <http://www.jstor.org/stable/45073288>
- Shuja, Syeda Fatima. (2024). Realism and the invasion of Gaza: Critiquing Israel's Zionist agenda. *Middle East Monitor*. 2024. <https://www.middleeastmonitor.com/20241121-realism-and-the-invasion-of-gaza-critiquing-israels-zionist-agenda/>.
- Şalom. (2020). *Şalom*. Şalom Gazetesi. <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/113545/kaynasamamis-kulturler>
- Tekin, F. (2025). Siyonizmden Günümüze Filistin Meselesi: İşgal, Direniş ve Müzakere. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Filistin Özel Sayısı), 1-20. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1559576>
- Topcan, Ö. (2022). Protestan Evanjelistlerin Amerika-İsrail İlişkilerindeki Rolü Üzerine Teolojik, Politik ve Tarihsel Değerlendirme. *Turkish Academic Research Review*, 7(4), Article 4. <https://doi.org/10.30622/tarr.1181376>
- Tuastad, D. (2003). Neo-Orientalism and the New Barbarism Thesis: Aspects of Symbolic Violence in the Middle East Conflict(s). *Third World Quarterly*, 24(4), 591-599. <http://www.jstor.org/stable/3993426>
- Ulutaş, U. (2014). *ABD Neden İsrail'e Toz Kondurmuyor?* SETA. <https://www.setav.org/abd-neden-israile-toz-kondurmuyor/>
- Üngör, U. Ü. (2024). Screaming, Silence, and Mass Violence in Israel/Palestine. *Journal of Genocide Research*, 1-9. <https://doi.org/10.1080/14623528.2024.2309709>
- Üregen, A. (2011). Medeniyet Kavramı Etrafında Yeni Tartışmalar: "Medeniyetler Çatışması mı?". *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 25, Article 25.
- www.jewishvirtuallibrary.org. (2024). *İsrail Siyasi Partileri İçindekiler*. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israeli-political-parties>
- www.ydh.com.tr. (2024). *İsrail'de siyasi partiler*. <https://ydh.com.tr/>. https://www.ydh.com.tr/HD60_israil-de-siyasi-partiler.html
- Yamaç, M. (2021). *Post-Truth Paradigma ve Medeniyetler Çatışması Tezi Bağlamında Batı ve İslâm Medeniyeti*. 1(1).
- Yang, F. (2008). Difficulties in the Solution to the Palestine-Israel Conflict and Some Contemplation Concerning Them. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 2(2), 3-12. <https://doi.org/10.1080/19370679.2008.12023194>
- Yardim, M., & Karakoyunlu, B. (2021). 11 Eylül Sonrası Valeurs Actuelles ve L'express'de Medeniyetler Çatışması ve İslam Algısı. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 251-262. <https://doi.org/10.47951/mediad.1020796>
- Zelkovitz, I., & Limor, Y. (2024). Postage Stamps as Political and Religious Propaganda: The Case of Hamas. *Studies in Conflict & Terrorism*, 0(0), 1-16. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2024.2403058>

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Habib AYDIN (%100)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Habib AYDIN (100%)